

K teorii větných členů

(Teze přednášky proslovené na Jazykovědném sdružení
v Praze 2. 12. 1965)

(1966)

1. Problematika tzv. větných členů je řešena na pozadí jisté elementární poučky teorie klasifikace (1.1) a jistého pojetí schématu pro popis přirozených jazyků (1.2).
- 1.1 Jakákoli klasifikace, jakkoli přesná, podrobná atd., nemá svou vnitřní hodnotu: její raison d'être tkví v jejím užití, v tom, co užitečného, podstatného, zajímavého atd. lze říci o skupinách jevů touto klasifikací vydělených. Lingvistických příkladů je mnoho: problematika slovních druhů, diskuse o složených tvarech slovesných v češtině aj.
- 1.2 Přihlédneme-li k standardním popisům umělých jazyků logiky a matematiky (Carnap, Church), je jasné, že k nezbytným složkám popisu jakéhokoli jazyka, i přirozeného, patří:
  - a) vymezení elementárních výrazů
  - b) vymezení a charakterizace komplexních výrazů
  - c) vymezení významů elementárních výrazů
  - d) vymezení a charakterizace významů komplexních

} formační pravidla

} sémantická pravidla

Bodu b) odpovídá zhruba popis gramatické stavby věty, bodu d) zhruba popis významové stavby věty (terminologie Daneše – Dokulila).

2. Je přirozené, že se vzhledem k 1.2 nepřihlíží k pracím, v nichž se drží staré pojetí syntaxe nerozlišující právě mezi b) a d). (Vůbec nejde o to, zda se „má“ říkat syntax jen b), ani o to, že se má b) a d) od sebe „odtrhovat“ apod., nýbrž o rozlišování, které teprve umožní artikulované studium vzájemných vztahů.)

Podle Hausenblase (1958) by charakteristika větného členu měla obsahovat: jeho místo v hierarchii větných komponentů, slovní druh řídicího členu, slovní druh vlastní, způsob vyjádření (rekce, kongruence, přimykání). Tím jsou ovšem dána jen hlediska, kritéria pro vymezení tzv. větných členů, resp. „nejjemnější“ klasifikace větných komponentů podle přijatých hledisek (z každého hlediska se větným komponentům přiřazuje právě jeden rys z jistého množství rysů). Obyčejně je snaha navrhnout takovou klasifikaci (takové „zhrubení“ zmíněné nejjemnější klasifikace), která by co nejvíce – ovšem jen rozsahově – odpovídala vymezování tradičnímu. Mohli bychom ovšem stejně přesně definovat i jiné „větné členy“ tak, že by velmi málo odpovídaly dosavadním. (Rozdíly mezi gramatickými tradicemi zpracování jednotlivých jazyků, srov. např. pojetí atributu v českých a ruských gramatikách, jsou samy o sobě bez jakéhokoli dosahu a rovnají se arbitrárním rozdílům v rozvržení materiálu.) S přihlédnutím k 1.1 lze prostě říci, že i zcela formální charakteristika větných členů není zárukou užitečnosti větných členů takto vymezených.

Je možné – a nebylo by to příliš překvapující –, že kritérium pro hodnocení vhodnosti vymezení větných členů je právě v míře úspěšnosti zachycení vztahů mezi b) a d) (z 1.2).

Pozn.: V přednášce je zachycena problematika probíraná v části III. kapitoly mé kandidátské disertace (Novák, 1965).

Literatura

Hausenblas, K. (1958). Syntaktická závislost, způsoby a prostředky jejího vyjadřování. *Bulletin VŠRJL*, 2, s. 23–51.

Novák, P. (1965). *Předložková reke slovesná v současné češtině*. Kandidátská disertace. Praha.